

І. А. Білоткач,
к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародного маркетингу,
Університет імені Альфреда Нобеля
ORCID ID: 0000-0002-8535-9252

DOI: 10.32702/2306-6806.2022.1.93

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ОСНОВИ КОНКУРЕНТНОЇ СТРАТЕГІЇ ВИРОБНИКІВ ОРГАНІЧНОЇ АГРОПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ НА ЗОВНІШНІХ РИНКАХ

I. Bilotkach,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of International Marketing, Alfred Nobel University, Ukraine

INSTITUTIONAL BASIS OF THE COMPETITIVE STRATEGY OF MANUFACTURERS OF ORGANIC AGRO INDUSTRIAL PRODUCTS OF UKRAINE IN FOREIGN MARKETS

Метою дослідження є визначення інституціональних основ конкурентної стратегії виробників органічної агропромислової продукції України на зовнішніх ринках та дослідити сучасний стан та тенденції просування органічної агропромислової продукції за кордон.

Теоретико-методологічною основою проведеного дослідження є діалектичний та аналітичний підхід до вивчення існуючих конкурентних стратегій виробників органічної агропромислової продукції України на зовнішніх ринках та особливостей розвитку і регулювання інституціонального забезпечення ефективної конкурентоспроможної діяльності органічного агровиробництва в Україні.

Стверджується, що одним із головних завдань розвитку органічного напрямку в аграрній сфері є вдосконалення нормативно-методичного інституціонального інструментарію, що буде сприяти ефективній роботі вітчизняних органічних операторів як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Наголошується, що попри те, що ринок органічної агропромислової продукції України є ринком виробника, є нагальна потреба в розробці та впровадженні дієвих інституціональних вдосконалень в існуючі економічні механізми для забезпечення оптимізації пов'язаних економічних процесів, що зробить їх більш конкурентоспроможними на зовнішніх ринках органічної агропромислової продукції. Забезпечення конкурентоспроможності органічної агропромислової продукції від виробників до споживачів дасть змогу підприємствам ефективно організувати свою діяльність та стабілізувати економічний розвиток держави.

У статті розглядається питання інституціонального забезпечення експорту органічної агропромислової продукції українських виробників за кордон. Проведено аналіз експортного потенціалу органічної агропромислової продукції України. Зазначено, що розвитку органічного агровиробництва в Україні та збільшенню експорту конкурентоспроможної органічної продукції будуть сприяти такі умови: подальше удосконалення інституціональних чинників для функціонування операторів органічного ринку; розширення інструментів і масштабів державної підтримки у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції; розбудова інститутів громадського професійного середовища та консультативних платформ для навчання, обміну професійною інформацією операторів органічного ринку.

Запропоновано авторське визначення сутності експортного потенціалу органічної агропромислової продукції та визначено сутність поняття "експортна конкурентоспроможність органічної агропромислової продукції". Також пропонується авторська система розподілу реалізації органічної агропромислової продукції України на міжнародному рівні.

Отримані результати дослідження поглиблюють теоретичні та прикладні аспекти інституціонального розвитку і забезпечують можливість активізації інноваційного процесу органічного агровиробництва в Україні.

The purpose of the study is to determine the institutional basis of competitive strategy of producers of organic agricultural products of Ukraine in foreign markets and to investigate the current state and trends in the promotion of organic agricultural products abroad.

The theoretical and methodological basis of the study is a dialectical and analytical approach to the study of existing competitive strategies of producers of organic agricultural products of Ukraine in foreign markets and features of development and regulation of institutional support for effective competitive organic farming in Ukraine.

It is claimed that one of the main tasks of the development of the organic direction in the agricultural sector is to improve the regulatory and methodological institutional tools that will contribute to the effective work of domestic organic operators in both domestic and foreign markets.

It is emphasized that despite the fact that the market of organic agricultural products in Ukraine is a producer market, there is an urgent need to develop and implement effective institutional improvements in existing economic mechanisms to optimize related economic processes that will make them more competitive in foreign. Ensuring the competitiveness of organic agro-industrial products from producers to consumers will allow enterprises to effectively organize their activities and stabilize the economic development of the state.

The article considers the issue of institutional support for the export of organic agro-industrial products of Ukrainian producers abroad. The analysis of export potential of organic agro — industrial products of Ukraine is carried out. It is noted that the development of organic agro-industrial production in Ukraine and increase the export of competitive organic products will be facilitated by the following conditions: further improvement of institutional factors for the functioning of organic market operators; expansion of instruments and scales of state support in the field of organic production and circulation of organic products; development of institutes of public professional environment and consulting platforms for training, exchange of professional information of organic market operators.

The author's definition of the essence of the export potential of organic agro-industrial products is proposed and the essence of the concept of "export competitiveness of organic agro-industrial products" is determined. The author's system of distribution of sales of organic agro-industrial products of Ukraine at the international level is also offered.

The obtained results of the research deepen the theoretical and applied aspects of institutional development and provide an opportunity to intensify the innovative process of organic agricultural production in Ukraine.

Ключові слова: органічне агровиробництво, експорт, експортний потенціал, інституціоналізм, розвиток, конкурентоспроможність, система.

Key words: organic agricultural production, exports, export potential, institutionalism, development, competitiveness, system.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Розвиток конкурентоспроможного сільського господарства має вирішальне значення для створення робочих місць та забезпечення доходу товаровиробників в аграрному секторі економіки України. Виробництво ж якісної та корисної продукції забезпечує підвищення попиту на товари агропромислового виробництва. Одним з напрямів отримання якісних агропромислових продуктів є виробництво, обробка, пакування, переробка, транспортування та маркетинг органічної сільськогосподарської продукції. Є чіткі ознаки того, що виробництво органічної продукції має значний глобальний вплив на економічний розвиток як у міських, так і в сільських громадах. Проте повний потенціал органічної агропромисловості в Україні ще не реалізовано.

Натепер переважна кількість органічної сільськогосподарської продукції України йде на експорт для забезпечення потреб закордонних споживачів, що пояснюється їх більшою платоспроможністю в порівнянні з українськими споживачькими можливостями.

Попри те, що ринок органічної агропромислової продукції є ринком виробника, є нагальна потреба в розробці та впровадженні дієвих інституціональних вдосконалень в існуючі економічні механізми для забезпечення оптимізації пов'язаних економічних процесів, що зробить їх більш конкурентоспроможними на зовнішніх ринках органічної агропромислової продукції України.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичним і прикладним аспектам впровадження та розвитку ринку органічної продукції присвячені на-

укові праці таких науковців: Р.М. Безус, А.Г. Мельник, Л.С. Гринів, В.В. Підліснюк, В.І. Артиш, М.І. Кобець, В.В. Писаренко, В.Ф. Сайко, Б.В. Буркинський, Є.В. Милованов, Т.О. Зайчук, Т.Г. Дудар та інші науковці.

Дослідженню розвитку інституціональних процесів в економіці в цілому і в сільському господарстві зокрема присвячені наукові праці О. Гончаренко, С. Ілляшенка, А. Антонюка, Н. Апатової, Ю. Бажала, В. Вишневського, В. Гейця, В. Дементьєва, П.М. Леоненко, В.Н. Тарасевича, П. Юхимчука, А. Чухно, Ю. Яковця та інших не менше поважних особистостей.

Дослідженню загальної проблематики та розвитку експорту української сільськогосподарської продукції висвітлено в наукових публікаціях вчених Ю.Е. Губені, В. Сіденка, І. Бережнюка, О.А. Корнієвського та ін.

Слід зазначити, що у працях цих авторів розглянуто питання інституціональних чинників формування та розвитку аграрного бізнесу, роль виробничих аспектів як сільськогосподарської продукції взагалі, так і органічної сільськогосподарської продукції та продукції її переробки, приділено увагу процесам просування продукції, наведено характеристики методів виведення продукції на ринок, викладено питання планування окремих заходів просування. Проте не досить дослідженим є система інституцій яка повинна забезпечувати конкурентоспроможність виробництва, розподілу, переробки та просування української органічної продукції від виробників до закордонних споживачів.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

У матеріалах дослідження, представлених у статті ставиться за мету визначити інституціональні складові

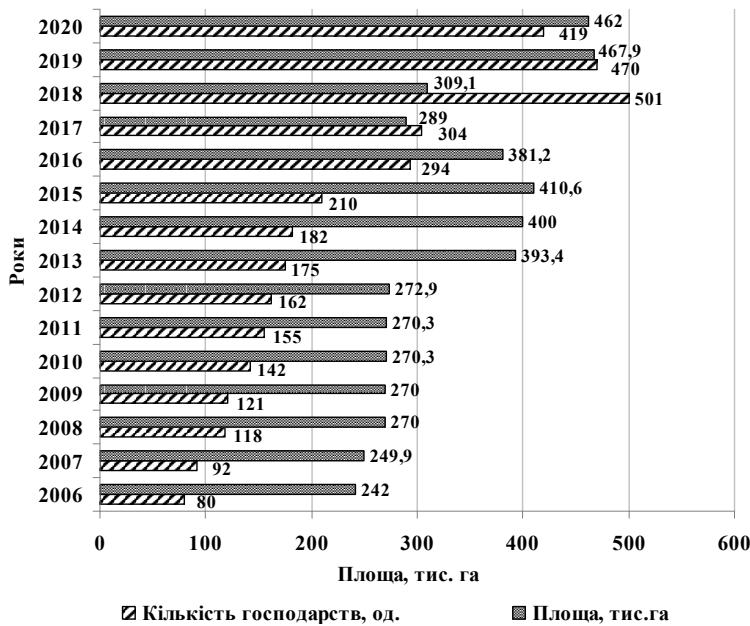

Рис. 1. Динаміка кількості підприємств-виробників органічної продукції та площі в їх обробітку в Україні

Джерело: побудовано на основі [1; 2].

експортної діяльності в сфері органічного агропромислового виробництва України, її складові елементи, структуру, ефективність, конкурентоспроможність; надати аналітичну характеристику сформованій системі інституцій щодо органічної агропромислової продукції; узагальнити науковий досвід щодо подальшого удосконалення конкурентоздатної системи для сталого розвитку органічного агробізнесу в Україні.

Об'єктом дослідження є стан та розвиток інституціональної системи щодо експорту органічної агропромислової продукції України як складові ринку органічної сільськогосподарської продукції.

Предметом дослідження є сукупність інституціональних чинників, що регламентують експортну діяльність виробників та інших операторів ринку органічної агропромислової продукції України та впливають на їх ефективність та конкурентоспроможність.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Кількість населення Землі постійно зростає, що постійно збільшує загальний попит на продукти харчування та сільськогосподарську продукцію. Збільшення доходів на душу населення, зростання урбанізації та зростання кількості працевлаштованих жінок викликає збільшення попиту та зростання цін на сільськогосподарську продукцію, продукти переробки та готові харчові продукти. Також зростає потреба світового товариства у здоровому способі життя, що в свою чергу викликає потребу у застосуванні різноманітних дієт та іншого корисного харчування, що передбачає споживання якісних продуктів харчування, які є похідною від органічного агропромислового виробництва.

В умовах розвитку економіки України в умовах європейської інтеграції зростає значення національного конкурентоспроможного органічного виробництва. У розвинених країнах світу головними мотивуючими факторами органічного виробництва стають вимоги до безпечності продукції та мінімізації негативного впливу на довкілля. Розвиток системи органічного виробництва та перехід аграрних підприємств на органічні стандарти є важливим напрямом підвищення конкурентоспроможності всього аграрного сектору України.

Попри те, що органічне виробництво в Україні існує з 90-х років, інституційно держава визнала його як таке лише в 2013 році з прийняттям Закону України "Про ви-

робництво й обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини". Саме повільна реакція законодавчої гілки влади на визнання виробництва органічної продукції як такої, а також відсутність повної системи відповідних підзаконних нормативних документів створюють передумови "не існування" органічного виробництва для держави.

Загальна площа сертифікованих сільськогосподарських угідь в Україні, на яких вирощується органічна продукція з кожним роком зростає (рис. 1). Станом на 2020 р. вона становила 462,0 тис. га, що на 90,9 % більше порівняно з 2006 р. Таке стрімке зростання площ, що обробляються, можна пояснити зростанням зацікавленості агропромислових виробників України у виробництві органічної сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки. Розвиток ринкових відносин в Україні на постійні реформації в аграрному секторі економіки, зокрема у сфері земельних ресурсів призводить до зацікавленості власників земельних угідь до збереження та покращення якісних характеристик ґрунтів та зменшенні впливу негативних чинників при використанні останніх [2].

Позитивна тенденція зберігається і в зміні кількості підприємств, що займаються виробництвом органічної продукції. У 2020 р. їх кількість зросла до 419 що у 5,2 разів більше порівняно з 2006 р. Важливим моментом при оцінці вітчизняного агропромисловця є те, що його розвиток здійснюється з мінімальною фінансовою підтримкою держави, а у переважній частині "органічного" господарювання взагалі без неї. Для виробників тільки проєктуються законодавством елементи підтримки щодо фінансової допомоги, застосування компенсації за використання органічних технологій чи отримання сертифікатів. Як свідчить світовий досвід, саме фінансова підтримка держави стимулює збільшення кількості органічних виробників, розвиток ринку органічного агропромисловця, його структури та забезпеченості конкурентоспроможності.

Українські виробники органічної продукції — це переважно великі підприємства, проте середня площа сільськогосподарських угідь в розрахунку на одне господарство скорочується з кожним роком. Так, у 2020 р. цей показник становив 1103,1 га, тобто лише 36,5 % порівняно з 2006 р. (рис. 2).

Загалом тенденція динаміки середньої площі сільськогосподарських угідь українських підприємств-виробників органічної продукції характеризується рівнянням прямої і має вигляд:

$$y = -136,2x + 2887 \quad (1)$$

Коефіцієнт регресії в наведеному рівнянні вказує на те, що середньорічне зменшення середньої площі сільськогосподарських угідь у розрахунку на одне українське підприємство-виробника органічної продукції становить 136,2 га. Коефіцієнт детермінації цього рівняння дорівнює 0,744, що свідчить про високий ступінь довіри до прогнозу, складеного за допомогою лінійного тренду. На підставі результатів аналітичного вирівнювання середньої площі сільськогосподарських угідь українських підприємств-виробників органічної продукції та рівняння (1) можна припустити, що середня площа сільськогосподарських угідь українських підприємств-виробників органічної продукції у 2022 р. наблизитиметься до 500 га.

За останні кілька років Україна стала важливим постачальником органічної продукції на ринки розвинених країн світу. Основна органічна продукція, котра експортується з України — це зернові, олійні та бобові культури, дикорослі ягоди, гриби, горіхи та лікарські трави.

За даними органу сертифікації "Органік Стандарт", головними 11 країнами-імпортерами (за обсягом)

української органічної продукції операторів, сертифікованих усіма органами сертифікації, є Нідерланди, Німеччина, Великобританія, Італія, Австрія, Польща, Швейцарія, Бельгія, Чехія, Болгарія та Угорщина. Українські виробники також експортують свою продукцію до США, Канади, Австралії та деяких країн Азії.

Загалом, якщо в попередні роки експорт до країн Європи складав більше 85%, то за результатами 2020 року він зменшився до 73%. Водночас розширилась частка експорту до країн Північної Америки (США та Канади), вона склала 24%. Розширюється експорт в азійські країни, зокрема, Китай, В'єтнам, Індію та Японію, а також здійснено перші поставки органічної продукції до Корейської Республіки та М'янми. Структуру експорту української органічної продукції наведено на рисунку 3 [3].

Одним із основних питань розвитку органічного ринку є інституціональна ефективність передусім нормативно-правової бази України, щодо забезпечення сталого розвитку та конкурентоспроможності українських підприємств, в тому числі і на зовнішніх ринках.

Компетентним органом з питань органічного сільськогосподарства в Україні є Міністерство аграрної політики та продовольства України.

З метою удосконалення інституційного регулювання органічного виробництва, зберігання, транспортування обігу та маркування органічної продукції та адаптації вимог органічного законодавства до права ЄС Верховною Радою України був прийнятий Закон України "Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції" (№ 2496-VIII, вступив в дію з 02 серпня 2019 р.). У цьому Законі враховані директиви й регламенти ЄС, що дозволяє адаптувати українське законодавство до європейського; удосконалено вимоги до виробництва, маркування та обігу органічної продукції; та внесено інші вимоги як для виробників так і інших потенційних суб'єктів ринку органічної сільськогосподарської продукції та органів сертифікації та контролю [6].

На вимогу цього Закону, прийнято ряд нормативно-правових актів:

— Постанова Кабінету Міністрів України від 23.10.2019 № 970 "Про затвердження Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції";

— Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 № 1032 "Про затвердження Порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 970";

— Постанова Кабінету Міністрів України від 12.02.2020 № 87 "Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, Державного реєстру органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції, Державного реєстру органічного насіння і садивного матеріалу";

— Наказ Мінагрополітики від 22.02.2019 № 67 "Про затвердження державного логотипа для органічної продукції", зареєстрований у Мін'юсті 14.03.2019 за № 261/33232 (зі змінами, внесеними наказом Мінекономіки від

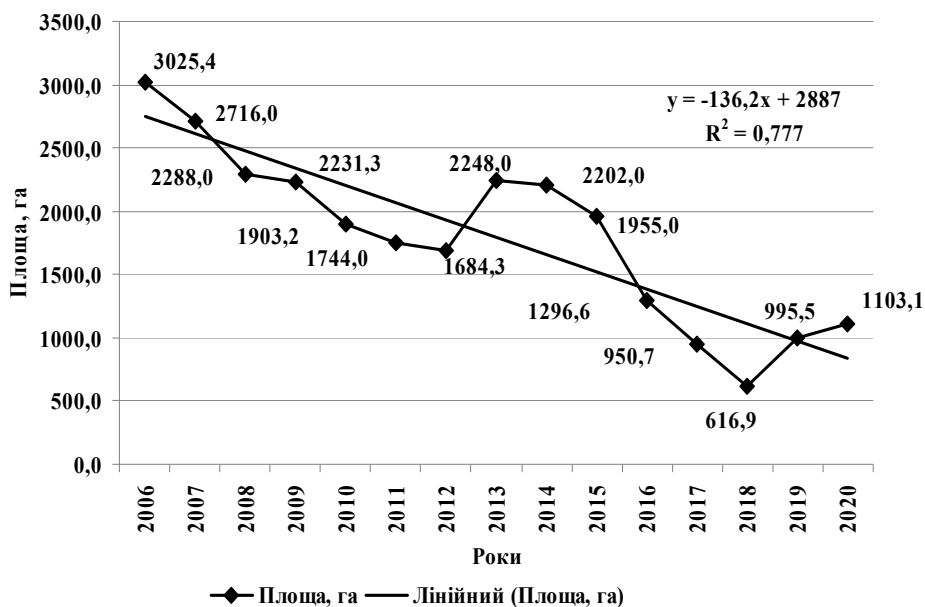

Рис. 2. Аналітичне вирівнювання середньої площі сільськогосподарських угідь українських підприємств-виробників органічної продукції

Джерело: побудовано на основі [1; 2].

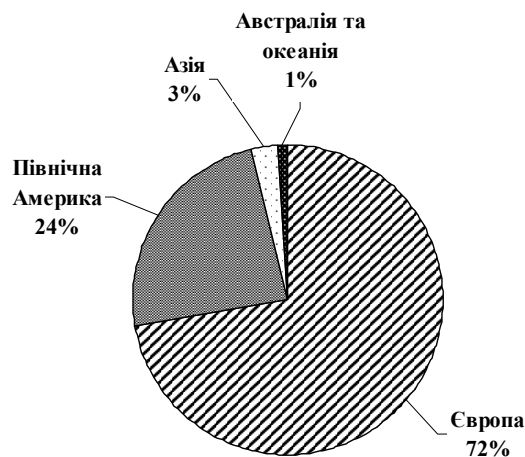

Рис. 3. Структура експорту органічної продукції України у 2020 році

Джерело: побудовано на основі [3].

15.07.2020 № 1336, зареєстрованим у Мін'юсті 31.07.2020 за № 729/35012);

— Наказ Мінекономіки від 30.01.2020 № 109 "Про затвердження форми заявки на внесення до Державного реєстру органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції", зареєстрований у Мін'юсті 14.02.2020 за № 173/34456;

— Наказ Мінекономіки від 26.05.2020 № 985 "Про затвердження Порядку ведення переліку органів іноземної сертифікації", зареєстрований у Мін'юсті 11.06.2020 № 506/34789;

— Наказ Мінекономіки від 09.06.2020 № 1037 "Про затвердження Переліку речовин (інгредієнтів, компонентів), що дозволяється використовувати у процесі органічного виробництва та які дозволені до використання у гранично допустимих кількостях", зареєстрований у Мін'юсті від 07.08.2020 № 763/35046;

— Наказ Мінекономіки від 17.06.2020 № 1141 "Порядок розгляду апеляцій на рішення органів сертифікації", зареєстрований у Мін'юсті від 19.08.2020 № 805/35088;

— Наказ Мінекономіки від 31.12.2020 № 2833 "Вимоги до матеріально-технічної бази та інших об'єктів

Таблиця 1. Динаміка загального експорту органічної агропромислової продукції з України у 2016–2020 роках

Показники	Роки					2020 р. / 2016 р, %
	2016	2017	2018	2019	2020	
Загальний обсяг експортованої продукції, тис. тонн	245,1	254,0	390,0	469,0	332,0	135,5
Вартість експортованої продукції, млн дол. США	78,0	102,0	157,0	189,0	204,0	261,5

Джерело: побудовано на основі [4].

інфраструктури, необхідних для виконання функцій із сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції" зареєстрований у Мін'юсті від 20.01.2021 р. № 81/35703;

— Наказ Мінекономіки від 31.12.2020 року № 2834 "Деякі питання звітності у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції" зареєстрований у Мін'юсті від 17.02.2021 р. № 200/35822, № 201/35823;

— Наказ Міністерства економіки України від 11.10.2021 № 723 "Про затвердження Порядку підтвердження спеціальних знань інспектора з органічного виробництва та/або обігу органічної продукції у сфері органічного виробництва", зареєстрований у Мін'юсті від 28.10.2021 року № 1393/37015;

— Наказ Мінекономіки від 11.09.2020 року № 1763-20 "Про утворення комісії Мінекономіки з підготовки та проведення кваліфікаційного іспиту для інспекторів з органічного виробництва та/або обігу органічної продукції";

— Наказ Мінекономіки від 13.07.2021 року № 236-21 "Про утворення апеляційної комісії Мінекономіки з вирішення питань оскарження результатів кваліфікаційного іспиту для інспекторів з органічного виробництва та/або обігу органічної продукції";

— Постанова Кабінету Міністрів України від 22.09.2021 № 1005 "Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження органом сертифікації господарської діяльності у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції і визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів" [6].

Як видно з самих назв нормативно-правових актів, то натеper тільки завршується формування інституціональної системи забезпечення органічного агропромислового виробництва та внутрішнього ринку органічної агропромислової продукції на умовах чинного українського законодавства, що ускладнює роботу вітчизняних органічних виробників та створює різного роду бар'єри для виробників-експортерів; споживач незахищений від фальсифікату "органіки", а виробник — від недобросовісної конкуренції.

Українські органічні оператори зазвичай сертифікуються стандартами тих країн, куди потенційно вони прагнуть експортувати свою вироблену продукцію, або ж сертифікуються за міжнародними стандартами. Серед основних систем стандартизації в Україні представлено: Національну органічну програму США (NOP), Bio Suisse (Bio Sвiss, Швейцарія), Bioland (Біоланд, Німеччина), Naturland (Натурланд, Німеччина), COR (Канада), Soil Association (Велика Британія) та KRAV (Швеція) та ін. До українського органу сертифікації операторів органічної продукції (в тому числі і на зовнішньому ринку) умовно можливо віднести орган сертифікації "Органік Стандарт", що здійснює інспекцію та сертифікацію органічного виробництва. ТОВ "Органік стандарт" був створений в рамках українсько-швейцарського проєкту "Органічна сертифікація та розвиток органічного ринку в Україні" в 2007 році [5].

В умовах розвитку основних світових тенденцій зростає роль органічного агропромислового виробництва у забезпеченні як сталого розвитку економічних

процесів у державах, так і підвищення конкурентоспроможності підприємств, що виробляють та реалізують органічну сільськогосподарську продукцію та продукцію її переробки.

Дуже велике значення, на нашу думку, має експортний потенціал органічної агропромислової продукції, сутність якого ми пропонуємо визначати як можливість виробників органічної агропромислової продукції виробляти певну кількість товарів, яка буде достатньою для забезпечення внутрішнього споживчого ринку України та матиме конкурентоспроможну можливість забезпечувати потреби закордонних споживачів.

Для забезпечення розвитку експортного потенціалу органічної агропромислової продукції необхідне впровадження передусім ефективною інституціональної системи, яка буде забезпечувати як формальні так і неформальні умови конкурентоспроможності експорту української агропромислової продукції. Під експортом конкурентоспроможністю органічної агропромислової продукції розуміється здатність органічної продукції бути привабливішою для потенційних закордонних споживачів у порівнянні з аналогічною (органічною та неорганічною) продукцією на міжнародному рівні. При цьому державна політика України повинна бути направлена на задоволення передусім внутрішнього ринку щодо покупців органічної агропромислової продукції, а на зовнішній ринок потрібно вивести продукцію із збільшеною доданою вартістю. Тобто мінізувати експорт сировини, а збільшувати в структурі експорту (бажано повністю) кількість товарів призначених для кінцевого споживання.

Загальний обсяг експорту органічної агропромислової продукції з України у 2020 році склав 332 тис. т на загальну суму 204 млн дол. (табл. 1).

Як видно з таблиці загальний обсяг експорту органічної продукції за період 2016—2020 рр. збільшився як у натуральному, так і в грошовому виразі відповідно на 35,5 та 161,5 відсотків. При цьому загальна тенденція до збільшення зберігалася з 2016 по 2019 рік, а вже в 2020 році відбулося певне зменшення обсягів експорту пов'язане з зменшенням підприємницької активності у зв'язку з карантинними обмеженнями у зв'язку з всесвітньою пандемією спричиненою вірусом COVID-19 (аббревіатура від англійського COrona VІrus Disease 2019 — коронавірусна інфекція 2019 року).

У вартісному виразі експорт 2020 року зріс на 7,9% по відношенню до 2019 року, хоча обсяг експорту зменшився на 30% і становив 332 тисячі тонн, порівняно із 469 тис. тонн у попередньому році.

Склад основних країн-імпортерів української органічної продукції у світі представлено на рисунку 2.

У вартісному виразі експорт української органічної продукції у 2020 році зріс на 7,9% по відношенню до 2019 року, хоча обсяг експорту у натуральному виразі зменшився на 30% і становив 332 тисячі тонн, порівняно із 469 тис. тонн у 2019 році.

Розширилась географія експорту української органіки та дещо змінилися ключові країни-імпортери. Нідерланди, як і раніше, посідають перше місце за обсягами імпорту. На другому місці за обсягами та на першому місці за вартістю США. На третьому місці серед найбільших імпортерів — Німеччина. Швейцарія, яка посідала в 2019 році третє місце, опустилася аж на десяту сходинку.

Таблиця 2. Топ 10 країн-імпортерів української органічної продукції у світі у 2019–2020 роках

Країна	2019 рік		2020 рік		Відхилення, +/-	
	Обсяг, т	Вартість, млн дол. США	Обсяг, т	Вартість, млн дол. США	Обсяг, т	Вартість, млн дол. США
США	50000	34,0	67000	48,5	+17000	+14,5
Нідерланди	141000	37,0	97400	29,5	-46300	-7,5
Німеччина	42000	24,0	41600	27,0	-400	+3
Канада	-	-	13100	25,3	X	X
Польща	13700	12,0	15300	19,6	+1600	+7,6
Австрія	16800	14,0	18600	15,8	+1800	+1,8
Литва	47000	12,0	21500	5,8	-25500	-6,2
Італія	8600	6,5	6800	4,0	-1800	-2,5
Велика Британія	36800	9,0	16900	3,9	-19900	-5,1
Швейцарія	59500	19,0	5000	2,4	-54500	-16,6

Джерело: побудовано на основі [4].

Розвиток органічного агровиробництва та вдосконалення ринку органічних продуктів в Україні пов'язаний в першу чергу завдяки зацікавленості міжнародних партнерів та вдосконаленню конкурентної політики українських суб'єктів підприємницької діяльності на міжнародному ринку. Також велике значення для забезпечення конкурентоспроможності виробників органічної агропромислової продукції має державна підтримка українського бізнесу маркетинговими заходами для забезпечення лояльного ставлення потенційних закордонних споживачів

Мінекономіки співпрацює з міжнародними проектами, що мають на меті розвиток органічного виробництва, зокрема за такими напрямками:

1. Швейцарсько-українською програмою "Розвиток торгівлі з вищою доданою вартістю в органічному та молочному секторах України" (QFTR), що фінансується Швейцарією та впроваджується Дослідним інститутом органічного сільського господарства (FiBL, Швейцарія) у партнерстві із SAFOSO AG (Швейцарія);

2. Проектом "Німецько-українська співпраця в галузі органічного сільського господарства";

3. Програмою "Органічна торгівля заради розвитку у Східній Європі" (OT4D);

4. Програмою USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО).

У рамках співпраці з швейцарсько-українським проектом "Розвиток органічного ринку в Україні" створено відео-ролик про органічне виробництво "Organic in Ukraine", за підтримки проекту "Німецько-українська співпраця в галузі органічного сільського господарства" проводяться семінари щодо органічного виробництва для фахівців міністерства, Держпродспоживслужби, Національного агентства з акредитації України. Також за підтримки програми QFTR та проекту "Німецько-українська співпраця в галузі органічного сільського господарства" протягом 2020–2021 рр. спільно з Федерацією органічного руху України проведено дві спеціалізовані виставки "ОРГАНІК" та багато інших заходів [7].

У 2020 році Верховна Рада України прийняла рішення про внесення змін до Закону України "Про державну підтримку сільського господарства України" та інших Законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції".

Зміни до законодавства передбачають:

— Державну підтримку виробників органічної сільськогосподарської продукції здійснюється шляхом виділення бюджетних субсидій з розрахунку на одиницю оброблюваних угідь та/або одну голову великої рогатої худоби.

— Відшкодування до 30 відсотків вартості витрат на проведення сертифікації органічного виробництва.

— Відшкодування до 30 відсотків вартості витрат на придбання дозволених для використання засобів захи-

сту рослин та добрив, насіння, садивного матеріалу та кормів.

Всі зазначені впровадження будуть сприяти підвищенню конкурентоспроможності українських товаровиробників та використанню ними конкурентних стратегій направлених на входження та розширення закордонних ринків [8].

Також потрібно відмітити, що постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 року № 1032 "Про затвердження Порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 970" є важливим кроком для формування в Україні належного законодавства у сфері органічного виробництва. Це сприятиме посиленню довіри іноземних партнерів до українських експортерів, а в подальшому створить належний базис для взаємовизнання систем контролю та поліпшить конкурентоспроможність української органічної агропромислової продукції на зовнішніх ринках [9].

ВИСНОВКИ

Одним із таких напрямків розвитку аграрної сфери в Україні є розвиток сучасних методів виробництва сільськогосподарської продукції, зокрема органічного (природного) агровиробництва та розвиток ринків збуту як самої органічної сільськогосподарської продукції, так і продуктів її переробки.

Станом на 2020 рік в Україні налічувалося 419 операторів органічного ринку, що займаються безпосередньо виробництвом органічної сільськогосподарської продукції. Близько 80% української продукції торік експортовано на понад \$200 млн. Її лівова частка йде до країн ЄС, Швейцарії, решта — США, Австралії, Канади, країн Азії. На жаль, статистична інформація, що характеризує розвиток ринку органічної продукції, дуже розрізнена і не завжди співпадає за окремими джерелами.

Одним із головних завдань розвитку органічного напрямку в аграрній сфері є вдосконалення нормативно-методичного інституціонального інструментарію, що буде сприяти ефективній роботі вітчизняних органічних операторів як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Основним інституціональним чинником, що регламентує органічний напрям діяльності в Україні, є Закон України "Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції" (№ 2496-VIII, набрав чинності 02 серпня 2018 р., вступив в дію з 02 серпня 2019 р.). Норми цього Закону адаптовані до вимог європейських та міжнародних вимог щодо виробництва та обігу органічної продукції. Виконання норм цього Закону буде сприяти ефективності ринкової ситуації, зокрема при експорті продукції в інші країни.

Дослідження тенденцій розвитку в секторі органічного плодоовочівництва Україні та його експортного потенціалу вказує на те, що обсяги виробництва органічних овочів, фруктів, ягід та продукції їх переробки зростає з року в рік. Тенденцію до зростання демонструє і показник експорту органічної плодоовочевої продукції з України переважно до Європи.

Розвитку органічного агропромислового виробництва в Україні, збільшенню експорту органічної продукції, на нашу думку, буде сприяти: подальше удосконалення інституціональних чинників для функціонування операторів органічного ринку, розширення інструментів і масштабів державної підтримки у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції, розбудови інститутів громадського професійного середовища та консультативних платформ для навчання, обміну професійною інформацією операторів органічного ринку.

Подальші наші дослідження будуть направлені на отримання пропозицій щодо формування інституціональної системи конкурентоспроможного внутрішнього ринку органічної агропромислової продукції України з метою його вдосконалення.

Література:

1. Білоткач І.А. Інституціональне забезпечення розвитку інфраструктури ринку органічної сільськогосподарської продукції. Інвестиції: практика та досвід. — 2019. № 3. С. 12—20.
2. Органічне виробництво України за 2016—2020 рр. URL: <https://organicinfo.ua/infographics/organic-production-in-ukraine-2016-2020/> (дата звернення: 12.01.2022).
3. Експорт української органічної продукції (2020 рік, огляд). URL: <https://organicinfo.ua/infographics/ua-organic-export-2020/> (дата звернення: 12.01.2022).
4. Продажі органічної продукції. URL: <https://organicinfo.ua/wp-content/uploads/2021/10/Organic-in-Ukraine-2020-UA.pdf> (дата звернення: 12.01.2022).
5. Органік Стандарт — 10 років лідерства та надійності. URL: <https://organicstandard.ua/ua/aboutus> (дата звернення: 12.01.2022).
6. Органічне законодавство України — перелік актів. URL: https://organicinfo.ua/UA_By-laws_list-UA_EN.pdf (дата звернення: 12.01.2022).
7. Органічне виробництво в Україні. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=ed6463cef338-4ef0-a8a8-e778d3d0ffd1&title=OrganichneVirobnitstvoVUkraini> (дата звернення: 12.01.2022).
8. Федерація органічного руху України. Парламент підтримав бюджетну підтримку органічних виробників. URL: <http://organic.com.ua/parlament-pidtrimav-byudzhetnu-pidtrimku-organichnih-virobnikiv/> (дата звернення: 12.01.2022).
9. Федерація органічного руху України. Прийнятий Порядок сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції. URL: <http://organic.com.ua/prijnyatij-poryadok-sertifikaczi%D1%97-organichnogo-virobnictva-ta-abo-obigu-organichno%D1%97-produkczi%D1%97/> (дата звернення: 12.01.2022).

References:

1. Bilotkach, I. (2019), "Institutional development of the development of the infrastructure of the market of organic agricultural products", *Investiciji: praktika ta dosvid*, vol. 3, pp. 12—20.
2. Organicinfo (2022), "Organic production of Ukraine for 2016—2020", Available at: <https://organicinfo.ua/infographics/organic-production-in-ukraine-2016-2020/> (Accessed 12 January 2022).
3. Organicinfo (2022), "Export of Ukrainian organic products (2020, review)", Available at: <https://organicinfo.ua/infographics/ua-organic-export-2020/> (Accessed 12 January 2022).

4. Organicinfo (2022), "Sales of organic products", Available at: <https://organicinfo.ua/wp-content/uploads/2021/10/Organic-in-Ukraine-2020-UA.pdf> (Accessed 12 January 2022).

5. Organic Standard (2022), "Organic Standard — 10 years of leadership and reliability", Available at: <https://organicstandard.ua/ua/aboutus> (Accessed 12 January 2022).

6. Organicinfo (2022), "Organic legislation of Ukraine — list of acts", Available at: https://organicinfo.ua/UA_By-laws_list-UA_EN.pdf (Accessed 12 January 2022).

7. Ministry of Economy of Ukraine (2022), "Organic production in Ukraine", Available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=ed6463cef338-4ef0-a8a8-e778d3d0ffd1&title=OrganichneVirobnitstvoVUkraini> (Accessed 12 January 2022).

8. Organic Federation Movements of Ukraine (2022), "Parliament has supported budget support for organic producers", Available at: <http://organic.com.ua/parlament-pidtrimav-byudzhetnu-pidtrimku-organichnih-virobnikiv/> (Accessed 12 January 2022).

9. Organic Federation Movements of Ukraine (2022), "The Procedure for certification of organic production and / or circulation of organic products has been adopted", Available at: <http://organic.com.ua/prijnyatij-poryadok-sertifikaczi%D1%97-organichnogo-virobnictva-ta-abo-obigu-organichno%D1%97-produkczi%D1%97/> (Accessed 12 January 2022).

Стаття надійшла до редакції 12.01.2022 р.

www.agrosvit.info
Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292